

Facit

sid 1

- 1.
- A. Carl von Linné
- B. industrialismen och ångmaskinen
- C. potatisen börjar odlas.
- D. vaccinering
- E. utvandringen till Amerika
- F. Alfred Nobel och dynamiten.
- G. Folkskolan startas 1842.
- H. Jean Baptiste Bernadotte blir kung i Sverige.

sid 2

1. Läraren rättar.
2. 1719
3. 1772
4. 53 år
5. Läraren rättar.
6. kyrkböcker, dokument från riksdagens arbete, böcker. Tidningar, brev, dagböcker, byggnader, kläder, smycken, tavlor, möbler, uppfinningar och maskiner

sid 3

1. Vi får fred och fler människor får vara med och bestämma.
2. riksdagen
3. de fyra stånden: adel, präster, borgare och bönder
4. De fyra stånden träffades var för sig och fattade sitt beslut. Om tre stånd var överens togs beslutet av riksdagen.
5. kvinnor, drängar, pigor, torpare, läkare, lärare och tidningsmän
6. Riksdagen hade en stämpel med kung Fredriks signatur.

sid 4

1. Riksdagen samlades bara var tredje år medan riksrådet styrde landet däremellan.
2. Han var först general och sedan riksrådets ledare.
3. Han satsade på jordbruk, handel och vetenskap.
4. Han ville inte att Sverige skulle gå i krig igen.
5. Hattarna – ville visa att man var karl för sin hatt. Mössorna – hattarna tyckte att de pratade i nattmössan.
6. Hattarna bestod mest av adelsmän och de ville satsa på industrier. Mössorna hade flest anhängare bland borgare och bönder och de tyckte att jordbruk var viktigt.
7. De startade ett erövringskrig mot Ryssland som slutade i katastrof.
8. *Sant, Falskt, Falskt, Sant, Falskt*

sid 5

1. De skedde tack vare de svenska vetenskapsmännens upptäckter och uppfinningar.
2. Det var en förening som bestod av vetenskapsmän, köpmän och politiker. Den skulle utveckla landet genom vetenskap, handel, teknik och industri.
3. *eget svar*
4. den hundragradiga termometern
5. Linné fick Celsius att vända på temperaturskalan.
6. Kakelugnens väggar värmden luften i rummet och det blev lättare att hålla värmen i husen.
7. *plog, termometer, Celsius, hänglås, kakelugn, sluss, Polhem*

sid 6

1. Hon var en rik grevinna.
2. Potatis kunde användas till mycket, t.ex. brännvin, stärkelse, bröd och smink. Det var bättre att använda potatis än brödsäd till brännvinstillverkning.
3. Eva sände in prover med sina potatisprodukter till Vetenskapsakademien.
4. Bönderna förstod att man kunde tillverka brännvin av potatisen.
5. Hon tyckte att hushållning och matlagning var en vetenskap.
6. Den blev en succé.
7. Eva Ekeblad de la Gardie – potatis, brännvin, bröd, Cajsas Warg – chokladglass, hummer, ostron

sid 7

1. England
2. spinnmaskiner, vävstolsdelar, ritningar, textilarbetare och engelska får
3. strumpor, mössor, vantar och tröjor
4. Hon visade att man kunde tillverka brännvin av potatis.
5. Potatisen var mer tålig mot frost och torka än brödsäden.
6. *1. Jonas, 2. Ekeblad, 3. potatis, 4. brännvin, 5. England, 6. brödsäd, 7. får, 8. mössor*

sid 8

1. *eget svar*
2. Det var vanligt att läkare använde örtmediciner.
3. Han förde anteckningar på samernas levnads sätt och ritade av de blommor och örter han upptäckte.
4. *Naturens ordning*
5. Naturen delas in i olika riken. Han grupperade djur och växter och gav dem två namn.
6. Småland
7. - 4, 3, 2, 5, 1

sid 9

1. hattarna
2. Det blev ett totalt fiasko.
3. Hon fick lov att utse Sveriges näste regent.
4. Adolf Fredrik var en släkting till henne.
5. *eget svar*
6. *eget svar*
7. *eget svar*
8. *Adolf Fredrik – Jag tyckte om att svara i trä, Lovisa Ulrika – Jag försökte göra en statskupp, Fredrik den store – Jag var kejsare i Preussen, Elisabet – Jag var kejsarinna i Ryssland, Fredrik I – Jag var en barnlös kung.*

sid 10

1. ett handelsbolag som handlade med varor i Östasien
2. porslin, te och siden
3. De bestämde att det Ostindiska kompaniet inte behövde betala tull och knapp någon skatt heller.
4. Ostindiefarare
5. Kanton i Kina
6. torkat kött, sill, smör, bröd, öl och brännvin
7. I Spanien sålde man stångjärn, trä, yxor, spik mm. som betalning fick man silver. I Kina köpte man porslin, te, siden, råsilke, kryddor mm. med silvret. Hemma i Sverige såldes varorna på auktion.
8. *pärlemor, siden, risgryn, te, kryddor, porslin, silke, möbler*

sid 11

1. Stockholm och Göteborg
2. hantverkare, läkare, jurister, tidningsmän och lärare
3. trävaror, järn, koppar, verktyg och vapen
4. tobak, kaffe, kakao, te, siden och porslin
5. en kokerska, en kusk och flera pigor
6. I många hem saknades kök.
7. spritdrickandet
8. - 1. *Göteborg*, 2. *porslin*, 3. *brännvin*, 4. *piga*, 5. *kaffe/kakao*, 6. *lärare*, 7. *kakelugn*

sid 12

1. De var människor som arbetade på gårdarna som drängar eller pigor.
2. Gårdarna låg tätt tillsammans i små byar. Runt byn fanns mängder av små åkrar, betesmark och skog.
3. slåttern, skörden, bygga stängsel och hus, spinna garn, väva och göra smör och ost
4. Varje bonde ägde många små och smala åkerplättar.
5. Åkerremsorna blev mindre och mindre.
6. Han såg till att varje gård låg för sig själv med oftast fyra större åkrar samlade.
7. Jordbruket blev mer effektivt och skördarna blev större. Det blev mer lönsamt med jordbruk. Men det blev ensamare för bönderna då byarna splittrades och gemenskapen försvann.

sid 13

1. En torpare arrenderade (hyrde) marken som han brukade och som hans hus stod på.
2. En slags betalning åt markägaren, då man fick arbeta gratis på dennes jordbruk.
3. Det berodde på skiftesreformerna, industrialiseringen och utvandringen till Amerika.
4. Backstugorna stod på någon annans mark.
5. De försörjde sig ofta med olika slags hantverk.
6. Man behövde ett tiggarpass.
7. ett slags kvinnofångelse där kvinnorna fick ägna sig åt att spinna garn.

sid 14

1. Många vuxna blev beroende och misskötte sina familjer.
2. arbete i textilfabriker
3. föräldralösa barn och barn till fattiga och ensamstående mammor
4. Barnen fick ofta arbeta hårt i fabriker och knappt få något betalt. De kunde få dåligt med mat. De blev uppfostrade till goda kristna. Ibland fick de lära sig läsa.
5. Det blev fler munnar att mätta.
6. Läkare kom fram till att det var viktigt för små barn att få röra sig fritt.
7. *Sant, Falskt, Sant, Falskt, Sant.*

sid 15

1. ett lands område i en annan världsdel.
2. Portugal, Storbritannien, Spanien, Nederländerna, Frankrike och Sverige
3. komma åt rikedomar, starta plantager, odlingar och jordbruk
4. Indianerna som arbetat åt européerna förut hade dött av sjukdomar från Europa.
5. Slavhandlare åkte till Afrika där de bytte till sig slavar eller tillfångatog människor som bodde vid kusten. Slavarna lastades på skepp och fördes till Amerika.
6. Sverige hade en handelsstation i Afrika och ett aktiebolag som handlade med slavar samt en koloni i Västindien.
7. *eget svar*
8. - 2, 5, 1, 4, 3

sid 16

1. en fabrik med maskiner
2. textilindustrierna
3. De importerade bomull från bomullsplantager i Amerika.
4. Den kunde spinna åtta trådar samtidigt.
5. James Watt
6. Ångmaskinen drev textilmaskinerna i textilfabrikerna.
7. - 3, 7, 2, 5, 1, 4, 6

sid 17

1. Läraren rättar.
2. Frihetstiden
3. 1772.
4. 1809
5. 37 år
6. Läraren rättar.
7. kyrkböcker, dokument, anteckningar, böcker, tidningar, dagböcker, brev, byggnader, kläder, tavlor, möbler

sid 18

1. Ståndsriksdagen
2. Han ville att kungen skulle ha makt.
3. Han gjorde en lyckad statskupp.
4. Han förbjöd tortyr av fångar, tog bort dödsstraff för otrohet, stöld och trolldom och införde religionsfrihet. Bönderna fick välja vem de skulle sälja sin spannmål till. De fick jaga och fiska på egen mark och avverka sin skog. Många bönder som tidigare arrenderat sina gårdar fick nu köpa ut dem.
5. Man fick inte tycka eller skriva något illa om kungen eller kungahuset. Det bestraffades med döden.
6. 1. *Storkyrkan*, 2. *religion*, 3. *tryckfriheten*, 4. *tortyr*, 5. *Paris*, 6. *mark*
d

sid 19

1. Frankrike
2. De främsta adelsmännen tvingades se på när kungen kläddes och när han åt frukost.
3. De som bar mask och svart kappa fick komma på maskeradbalerna.
4. Han tyckte mycket om teater, konst och musik.
5. Kungliga Dramatiska teatern och Kungliga Operan
6. De ska vårda och skydda det svenska språket och den svenska litteraturen. De ska ge ut en ordbok och en ordlista. Idag utser de vem som ska få Nobelpriset i litteratur.
7. *eget svar*
8. *eget svar*

sid 20

1. Frankrike.
2. Det var ljust, lekfullt och elegant. Utsmyckningar i form av snäckor och blommor var vanligt.
3. Alexander Roslin
4. Klänningarna var sydda av sköra sidentyger med guldbroderier och rosetter. Man använde snörliv för att få smalare midja och träställningar för att få bredare höfter.
5. Livrock, väst och knäbyxor. Lösvader för att vaderna skulle se större ut.
6. Det skulle vara likt det vita porslinet.
7. Det innehöll giftiga ämnen som bly och arsenik
8. Från fattiga människor avklippta hår.
9. Raka och runda former målat i pärlgrått.

sid 21

1. på Riksbanken
2. spela luta, sjunga visor och imitera folk
3. Han förlorade sitt arbete på banken.
4. Han var en av kungens konstnärliga favoritartister.
5. Bellman fick ett avlönat arbete, som han inte behövde komma till.
6. De handlade om utslagna människor, till exempel alkoholiserade och fattiga människor. Sångerna beskrev hur de dricker brännvin, festar och skojar.
7. *Movitz, fader, Berg, Fredman, Winblad, Noak, Ulla*
8. dikter och översättningar av franska operor.
9. Hon krävde större frihet för kvinnor.

sid 22

1. De hade förlorat många av sina gamla rättigheter och viktiga statliga arbeten.
2. Kungen förbjöd hembränningen.
3. De tyckte att kungen slösade pengar på fester och teaterföreställningar.
4. Han startade ett krig mot Ryssland.
5. - 5, 1, 6, 3, 7, 4, 2
6. Jacob Johan Anckarström. Han greps dagen efter och avrättades.

sid 23

1. Han var rädd för den franska revolutionen och Napoleon.
2. De ville ha med Sverige i ett krig mot Storbritannien.
3. Ryska trupper angrep Sverige norrifrån och franska trupper hotade söderifrån från Danmark.
4. Sverige förlorade Finland och Åland.
5. *eget svar*
6. Han avsattes genom en militärkupp. Några officerare tog sig in i kungens sängkammare. Kungen försökte fly men blev tillfångatagen på borggården.
7. Gustav IV Adolf lär ha rest runt ensam i Europa och kallade sig överste Gustafsson. Han dog på ett värdshus i Schweiz år 1837.

sid 24

1. vetenskapens framsteg
2. Man ansåg att människan skulle lita mer på sitt förnuft och sin klokhet.
3. De nya idéerna var som att tända ett ljus i ett mörkt rum av okunnighet och vidskepelse.
4. Voltaire, Diderot och Rousseau
5. Celsius och Linné
6. världens första uppslagsverk
7. Man ville skapa ordning i naturen.
8. *eget svar*

sid 25

1. Spanien, England, Frankrike och Holland
2. De var trötta på enväldiga kungar och adelns förtryck. Andra flyttade för att fritt få utöva sin religion.
3. De blev bortdrivna eller dödade.
4. De var trötta på att Storbritannien bestämde över dem och att de behövde betala höga skatter.
5. Frihetskriget och den amerikanska revolutionen.
6. Amerikas förenta stater/United States of America, USA.
7. George Washington
8. Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt och Abraham Lincoln

sid 26

1. Han höjde skatterna.
2. Adeln, prästerna och resten av befolkningen. Bara bönderna behövde betala skatt.
3. De fick höra att folket inte ska lyda enväldiga kungar och startade en revolution.
4. Tusentals arga fransmän stormade ett fängelse och ett vapenförråd, Bastiljen, i Paris. De tog så mycket vapen de kunde bära och släppte alla fångarna fria.
5. Människor från det tredje ståndet som tog makten i riksdagen. De bestämde att alla människor skulle vara jämlika.
6. Frihet, jämlikhet och broderskap
7. Tiden under den franska revolutionen då ledarna lät avrätta 40 000 människor i giljotinen.
8. *Ludvig XVI – En kung som blev avrättad, Trikoloren – Frankrikes nya flagga, Giljotin – En slags halshuggningsmaskin, Bastiljen – Ett fängelse som intogs av folket.*

sid 27

1. En militär som tog makten i Frankrike och lät utropa sig till kejsare.
2. Många i Napoleons armé frös ihjäl, dog av svält eller dödades av de ryska soldaterna.
3. Till ön Elba.
4. Waterloo
5. Läraren rättar.
6. liter
7. gram
8. kvadratmeter
9. meter
10. Jämna nummer på ena sidan gatan och ojämna nummer på den andra sidan. Dessutom är alla nummer i ordning.

sid 28

1. Haydn - Schubert - Mozart - Beethoven.
2. Wienklassicism
3. Den är enkel, klar och lättlyssnad och innehåller aldrig några starka känslor.
4. *Schubert – Jag skrev över 900 sånger, Haydn – Jag skrev 104 symfonier, Mozart – Jag skrev operan Trollflöjten, Jag gjorde konserter redan när jag var 5 år gammal, Beethoven – Jag blev helt döv när jag blev äldre, Jag skrev Månskenssonaten*

sid 29

1. Den Gustavianska tiden.
2. Läraren rättar.
3. Karl XIV Johan
4. 7 st.
5. lådkameror som kan ta fotografier.

sid 30

1. Gustav IV Adolfs farbror Karl (Karl XIII)
2. Den danska prinsen Karl August. Han ramlade av sin häst och dog.
3. Fransmannen Jean Baptiste Bernadotte
4. Karl Johan
5. *eget svar*
6. Norge hade gräns mot Atlanten och var lättare att försvara.
7. att Sverige och Norge skulle vara en union
8. *eget svar*
9. *Sant, Sant, Falskt, Falskt, Sant*

sid 31

1. Båtarna fick kortare resväg och man slapp betala tullavgifter i Öresund.
2. Baltzar von Platen
3. England
4. 22 år
5. 58 000 man
6. Sill, salt, brännvin och brödsäd. Trä, papper och ved. Olja, kol, koks malm och metaller.
7. Då började fler varor fraktas med tåg och lastbil genom landet.
8. turism och fritidsbåtar
9. Måla bilden!

sid 32

1. prästen och klockaren.
2. kristendom och läsning
3. lärarbostad, ved, foder till en ko, samt ett trädgårdsland. Församlingen stod för lönen.
4. *eget svar*
5. läsning, skrivning, räkning och kristendom
6. En del barn fick gå i skolan på förmiddagen och andra fick gå på eftermiddagen. De barn som hade långt till skolan kunde gå varannan dag.
7. De blev slagna på fingrarna eller ryggen med pekpinne/rottingen.
8. - 1. kristendom, 2. välskrivning, 3. rotting, 4. biblar, 5. läsning, 6. aga, 7. klockaren

sid 33

1. Han hade själv upplevt hur våldsamma krig kunde vara när han var general i Napoleons armé.
2. Man vill bevara det gamla och bara göra små förändringar.
3. frihet
4. De menade att alla människor var lika mycket värda och att alla människor skulle vara helt fria.
5. Lars Johan Hierta.
6. Hierta gav ut Aftonbladet som förbjöds av kungen. Därefter gav Hierta ut Det andra Aftonbladet som kungen också förbjöd. Därefter Det tredje Aftonbladet och så höll det på tills kungen gav upp.
7. Läraren rättar.

sid 34

1. Det var fred, bättre sjukvård och bättre tillgång på mat.
2. Ute på gårdarna räckte inte jorden och maten till.
3. De hoppades på att få jobb på någon av de nya fabrikena.
4. textilfabriker och mekaniska fabriker
5. Mängder av varor började tillverkas på fabriker med hjälp av maskiner.
6. ångmaskinen
7. Fabrikernas maskiner drevs med drivremmar från taket, som var kopplade till ångmaskinen.
8. trångt, bullrigt, kallt, farligt
9. De var billig arbetskraft. De kunde också klättra upp på höga maskiner och ta sig fram i trånga utrymmen.

sid 35

1. Många arbetslösa människor valde att flytta till städerna.
2. Under hela 1800-talet hade invånartalet ökat från 76 000 till 300 000..
3. Där var smutsigt och förorenat och dessutom härjade en hemsk magsjukdom som heter kolera.
4. Man grävde vatten- och avloppsledningar och då spreds inte smittan lika lätt.
5. Stora och pampiga hus av sten eller trä. Husen låg i prydliga och fyrkantiga kvarter med breda gator.
6. Det kom tyska gatstensättare och lärde de svenska att bli duktigare.

sid 36

1. Kvinnliga byggnadsarbetare som fick göra tunga och farliga jobb.
2. en slags tjänstekvinna eller ett hembiträde
3. Se till att det var eld i spisen. Duka och laga mat till herrskapet. Dessutom skulle de städa och tvätta.
4. Bära in vatten, tömma pottor och tända eld i spisen på morgonen. Mjölka korna.
5. De hade dåliga löner.
6. Det sågs som en stor skam att få barn utanför äktenskapet. Ofta fick kvinnan lämna bort barnet till någon släkting eller till ett barnhem.
7. En familj som tog hand om ett föräldralöst barn.
8. Barnen såldes ungefär som på en auktion. Den familj som krävde minst pengar för att ta hand om barnet fick det.
9. *tvätta, laga mat, tända eld, tömma pottor, städa, duka, mjölka.*

sid 37

1. Läkarna fick större kunskaper. Hygien på sjukhusen blev mycket bättre.
2. hög feber och stora bölder på kroppen
3. De hade dåligt immunförsvar.
4. pigorna
5. Att sjukdomen kokoppor, som pigorna fått från korna, skyddade mot smittkoppor.
6. Han förde över vätska från en kokoppa in i armen på sin son. Därefter förde han in vätska från smittkoppor. Pojken mådde bra och Jenner förstod att kokoppor skyddade mot smittkoppor.
7. vaccination
8. klockaren
9. Läraren rättar.

sid 38

1. Färre människor dog i krig, svält och sjukdomar. Anledningen till detta var freden, potatisen och vaccinet.
2. *eget svar*
3. Läraren rättar.
4. Det var missväxt flera år i rad.
5. en femtedel.
6. upp till en månad.
7. På skeppen spreds lätt sjukdomar.
8. . i delstaterna Minnesota, Pennsylvania och Illinois
8. *eget svar*

sid 39

1. år 1856
2. Örebro och Arboga
3. år 1862
4. 14 timmar
5. *eget svar*
6. Rallaren sprängde bort berg, röjde sten, byggde banvallar och la järnvägsräls.
7. Man införde gemensam klocktid i hela landet.
8. Måla bilden!

sid 40

1. för att kunna bygga fabriker och hus
2. skogs- och sågverkssågarna
3. vid Sundsvall i Medelpad
4. Sågarna drevs nu av ångkraft och man var inte lika beroende av vattenkraft.
5. Sågklingorna var helt oskyddade och en arbetare kunde bli av med ett finger, en hand eller arm.
6. *eget svar*
7. *eget svar*
8. - 2, 5, 1, 4, 3.
9. De svenska nybyggarna trängde undan samerna från deras mark.

sid 41

1. säkerhetständstickan, Aga-fyren, kullagret, separatorn och dynamiten
2. ett sprängämne
3. Alfred experimenterade med sprängämnet nitroglycerin. Han upptäckte att nitroglycerinet kunde sugas upp av svampaktigt kiselgrus. Då bildades en degig massa som kunde formas till långa stavar.
4. Dynamit behövdes när man skulle bygga tunnlar.
5. 10 december
6. Kemi, fysik, fysiologi eller medicin, litteratur och fredsarbete.
7. **Gustav de Laval** - "*Jag uppfann separatorn.*",
Gustav Erik Pasch - "*Min uppfinning var säkerhetständstickan.*",
Gustav Dalén - "*Min uppfinning ledde fram till Aga-fyren.*",
Sven Wingquist - "*Jag konstruerade kullagret.*",
Alfred Nobel - "*Jag uppfann dynamiten.*".

sid 42

1. öppna brador, lysstickor, oljelampor, talgljus och fotogenlampor
2. genom vattenkraft
3. Thomas Alva Edison
4. I lampan fanns den en tunn tråd av kol. När elektrisk ström gick genom tråden började den glöda och lampan lös.
5. Jonas Wenström
6. Folk började vara uppe längre och sova mindre.
7. *eget svar*
8. Den har blivit ersatt av halogenlampor och LED-lampor.

sid 43

1. Många människor tyckte att de levde i ett orättvist samhälle.
2. frikyrkorörelsen
3. De ville ha religionsfrihet i Sverige.
4. pingströrelsen och Svenska missionskyrkan
5. Att Sverige skulle bli ett alkoholfritt land.
6. rösträtt och högre löner till arbetare
7. socialdemokratiska partiet och fackföreningen
8. Kvinnlig rösträtt och lika arvsrätt för kvinnor. De kämpade också för att kvinnor skulle få bli myndiga, få utbilda sig och öppna egna butiker.
9. **frikyrkorörelsen** - "*Vi är landets äldsta folkrörelse.*",
nykterhetsrörelsen - "*Vi vill ha ett alkoholfritt land.*",
arbetarrörelsen - "*Vi arbetar för höjda löner.*",
kvinnorörelsen - "*Vi kämpar för att kvinnor ska få utbilda sig.*",
idrottsrörelsen - "*Idag är vi den största folkrörelsen.*"

sid 44

1. Ex. En kvinna kunde inte vara myndig. En kvinna fick inte ärva lika mycket som sina bröder.
2. 1845 bestämdes det att döttrar skulle få ärva lika mycket som sina bröder. 1858 bestämdes det att ogifta kvinnor blev myndiga vid 25 års ålder.
3. Hon kunde komma ut i affärlivet och öppna en egen butik.
4. Folket bestod inte längre av adel, präster, borgare och bönder. (Det fanns nu människor som arbetade som läkare, jurister, affärsmän, lärare, kontorister och fabriksarbetare.)
5. Det var en riksdag med två kamrar. Alla yrkesgrupper kunde nu sitta med i riksdagen.
6. fattiga män och kvinnor
7. Alla män fick rösträtt 1911. Kvinnor fick inte rösträtt förrän 1921.
8. *Falskt, Falskt, Sant, Sant*

sid 45

1. Läraren rättar.
2. Läraren rättar.

sid 46

1. bomull, olja, gummi och metaller
2. De användes i fabriker.
3. Det som odlades där betalades det bra för i Europa.
4. Européerna hade haft respekt för djungeln och sjukdomen malaria.
5. Man hade tagit fram en medicin mot malaria.
6. De hade kulsprutor och andra moderna vapen.
7. *eget svar*
8. *bomull, metaller, te, kaffe, socker, gummi, kakao, olja*

sid 47

1. bilar, flygplan, radio och TV, rymdraketer, datorer, internet och mobiltelefoner.
2. Det första och det andra världskriget.
3. Adolf Hitler och nazisterna.
4. eget svar
5. Förenta nationerna. Den bildades för att arbeta för fred och mänskliga rättigheter i världen.
6. Den första månlandningen år 1969.

sid 48

Läraren rättar